

ГОСПОДАРСЬКО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНИХ КОНЕЙ

¹Н. А. Ковальчук, к. вет. н.,

²Г. О. Соколова, к. с.-г. н., доцент,

²С. С. Попадюк, к. с.-г. н., доцент

¹Інститут біології тварин НААН,
вул. В. Стуса, 38, м. Львів, 79034, Україна

²Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Протягом багатьох століть кінь був постійним супутником людини, і як тільки відбулося його одомашнення, люди стали розводити коней і розвивати їх корисні якості. Народне господарство висуває до коня різні вимоги залежно від господарського напрямку. Від одних порід потрібна швидкість руху під сідлом, від інших – швидкість в упряжі та велика сила тяги. У даний час верхових коней спортивного призначення розводять на всіх континентах земної кулі. Саме визначення конституції та екстер'єру дає можливість говорити про взаємозв'язок форми і функції в організмі. Це встановлює бажане і небажане в статурі коня в залежності від необхідної продуктивності. За бажане і гарне в екстер'єрі коней приймається те, що пов'язане з високою працездатністю, міцною конституцією, здоров'ям і зрівноваженою нервовою системою. Відбір за екстер'єром був і залишається могутнім чинником поліпшення коней усіх порід.

Ключові слова: КОНІ, РОБОТОЗДАТНІСТЬ, ТЕМПЕРАМЕНТ, ЕКСТЕР'ЄР, ПРОМІРИ.

Біологічною особливістю коней вважають їх міцний і масивний кістяк з довгими трубчастими кістками, міцний хребет, еластичний сухожильно-зв'язковий апарат, добре розвинуті м'язи усіх частин тіла, які беруть участь у русі тварини, досконалі органи дихання і надійну серцево-судинну систему. Крім того, у коней так розвинута центральна нервова система, що зумовлює швидке відпрацювання умовних рефлексів, корисних для людини.

Зовнішній огляд коня дає уявлення про його вік, розміри, масивність, енергію і темперамент. За статями екстер'єру, вгодованістю та станом шкірного покриву коней судять про стан здоров'я коня, умови його утримання та використання. Екстер'єрна оцінка є обов'язковою при експертизі коней на виставках і виводках та при бонітування племінних тварин.

А. Ласков, С. Сергиенко, Г. Сергиенко [1], В. С. Сергиенко [2] проаналізували проміри, індекси будови тіла кращих спортивних коней за основними верховими породами. В обробку було взято 31 промір, що дозволило детально охарактеризувати модель екстер'єру видатного спортивного коня. Дуже важливо, щоб коні мали гармонійну будову тіла, достатній зріст (160–168 см), легкі вільні рухи, живий, але добрий норов, добре здоров'я, міцні кінцівки і властивість швидко відновлювати свою роботоздатність після навантаження.

Як свідчать дослідження Г. О. Соколової, І. В. Мамчака [3], більш високорослими були конкурні коні, більш масивними і костистими виявилися триборні, а найбільш гармонійну будову тіла мали коні, які використовуються у виїзді.

О. В. Бондаренко [4–6] вивчила величину та характер зв'язку роботоздатності за чотирма основними промірами і провела множинний регресійний аналіз. Встановила нелінійну залежність роботоздатності від промірів. Результати виступів у більшій мірі залежать від висоти у холці ($r=0,33$) та обхвату грудей ($r=0,37$), ніж від інших промірів. Вона ж розробила нову методику оцінки спортивної роботоздатності, в основі якої лежить 20-ти бальна шкала, яка розроблена за принципом рівномірного збільшення кількості балів по мірі підвищення результативності виступів коней у змаганнях, які розподілені за п'ятьма рівнями, від першого — олімпійського класу, до п'ятого — національні зустрічі за участю спортсменів не менш ніж з п'яти повних команд.

Багатьма авторами встановлено, що чим вища оцінка на заводських спортивних випробуваннях, тим більша частина молодняку виходить на спортивну арену та показує більш високі результати. Ранговий коефіцієнт кореляції між показниками заводських випробувань і спортивних досягнень досягає 0,67 [7].

Розглядаючи взаємодію екстер'єрно-типологічних ознак та роботоздатність коней, слід приділити увагу дослідженням Р. Г. Савиної [8], в яких вона провела аналіз змін показників роботоздатності та параметрів за фенотипом. За результатами досліджень був зроблений висновок, що розроблені екстер'єрно-типологічні критерії оцінки (тести) мають високу ступінь інформованості, що дозволяє дати достовірну характеристику молодняку за основними селекційними ознаками роботоздатності.

У своїх дослідях М. О. Козловська [9] визначила, що проміри та жвависть є основними показниками, які характеризують роботоздатність та розвиток верхового коня. В результаті досліджень вона виявила позитивний зв'язок між жвавистю та промірами у верхових коней.

Велике значення для досягнення високих результатів у кінноспортивних змаганнях має правильний вибір породи коней, з врахуванням їх типу вищої нервової діяльності для використання їх у різних класичних видах кінного спорту. У своїх дослідженнях Н. А. Ковальчук [10] довела, що кращу роботоздатність показали коні з сильним врівноваженим рухливим типом нервової діяльності. У конкурі та триборстві достатньо успішно виступали представники сильного неврівноваженого типу, а у виїзді — сильного врівноваженого інертного типу. Зовсім недоцільно використовувати коней із слабким типом нервової діяльності.

Попит на коней тієї чи іншої породи визначається, насамперед, їх високою роботоздатністю. До цього часу, дослідження, присвячені вивченню роботоздатності спортивних коней, в Україні проводилися не досить широко, що гальмувало організацію ефективної племінної роботи, яка будувалась в основному на виявленні кращих її представників, оцінених за походженням, промірами, типом та екстер'єром. Облік же спортивної роботоздатності здійснювався у випадку вдалого виступу окремих коней у змаганнях [11].

У нашій країні найбільшим попитом і найбільшою популярністю у кінному спорті користуються коні української та чистокровної англійської верхових порід [12].

Особливого значення набуває державна підтримка вітчизняної спортивної породи коней — української верхової. При цьому важливий контроль ввезення коней західноєвропейських порід, використання яких має бути науково та економічно обгрунтованим [13].

Коні української верхової породи добре зарекомендували себе у класичних видах кінного спорту, особливо у виїзді та конкурі [14]. Основний вид випробувань для чистокровних коней — гладкі скачки. Коні чистокровної верхової породи успішно використовуються і в інших видах кінного спорту [15].

ВИСНОВКИ

1. Вивчення господарсько-біологічних особливостей спортивних коней має велике значення у їх подальшому використанні, прогнозуванні роботоздатності. Взаємодія екстер'єрно-типологічних ознак і роботоздатність коней та розроблені екстер'єрно-типологічні критерії оцінки мають високу ступінь інформованості, що дозволяє дати достовірну характеристику молодняку за основними селекційними ознаками роботоздатності.

2. Аналізуючи дані літератури, можна зробити висновок про доцільність виділення в популяціях спортивних коней різних верхових порід типологічних груп, що відрізняються за промірами. Спрямований добір за типологічними якостями веде до підвищення оцінки з екстер'єрно-конституційних ознак, тоді як оцінку роботоздатності більшою мірою визначають паратипові чинники.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому буде вивчено взаємозв'язок між промірами, роботоздатністю і вищою нервовою діяльністю спортивних коней, що дасть можливість прогнозувати їх подальше використання.

ECONOMIC-BIOLOGICAL CHARACTERISTICS IN SPORT HORSES

N. A. Kovalchuk¹, G. A. Sokolova², S. S. Popadyuk²

¹Institute of Animal Biology of NAAS,
38, V. Stusa str., Lviv, 79034, Ukraine

²Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S. Z. Gzhitsky
50, Pekarska str., Lviv, 79010, Ukraine

S U M M A R Y

For centuries, the horse was a constant companion of man and once took his domestication, people began to breed horses and develop their useful qualities. The economy makes different demands to the horse, depending on the economic direction. From some breeds need speed movement under saddle, on the other - to harness the speed and high thrust. Currently, horses are bred sports on all continents of the globe. The very definition of the constitution and the exterior gives the opportunity to talk about the relationship of form and function in the body. This sets the desired and unwanted horses in physique depending on the desired performance. According desirable and good horses taken in the exterior that is associated with high workability, strong constitution and health. Selection by the exterior has been and remains a powerful factor in improving horses of all breeds.

Keywords: HORSES, PERFORMANCE, TEMPERAMENT, EXTERIOR, MEASUREMENTS.

ХОЗЯЙСТВЕННО-БИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СПОРТИВНЫХ ЛОШАДЕЙ

Н. А. Ковальчук¹, Г. А. Соколова², С. С. Попадюк²

¹Институт биологии животных НААН,
ул. В. Стуса, 38, г. Львов, 79034, Украина

²Львовский национальный университет ветеринарной медицины
и биотехнологий имени С. З. Гжицкого
ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

А Н Н О Т А Ц И Я

На протяжении многих столетий лошадь была постоянным спутником человека, и как только её приручили, люди стали разводить лошадей и развивать их полезные качества. Народное хозяйство предъявляет к лошади различные требования в зависимости от хозяйственного направления. От одних пород требуется скорость движения под седлом, от других — скорость в упряжи и большая сила тяги. В настоящее время верховых лошадей спортивного назначения разводят на всех континентах земного шара. Само определение конституции и экстерьера дает возможность говорить о взаимосвязи формы и функции в организме. Это устанавливает желательное и нежелательное в телосложении лошади в зависимости от требуемой работоспособности. Желательным и хорошим в экстерьере лошадей есть то, что связано с высокой работоспособностью, крепкой конституцией, здоровьем и уравновешенной нервной системой. Отбор по экстерьеру был и остается мощным фактором улучшения лошадей всех пород.

Ключевые слова: ЛОШАДИ, РАБОТОСПОСОБНОСТЬ, ТЕМПЕРАМЕНТ, ЭКСТЕРЬЕР, ПРОМЕРЫ.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Ласков А. Подготовка лошадей верховых пород для спорта / А. Ласков, С. Сергиенко, Г. Сергиенко // Коневодство и конный спорт. — 2003. — № 2. — С. 23–25.
2. Сергиенко В. С. Зоотехнические и физиологические особенности спортивных лошадей, выступающих в соревнованиях по выездке: дисс. канд. биол. наук. / В. С. Сергиенко. — Дивово, 2008. — С. 18–24, 51–67.
3. Соколова Г. О. Порівняльна характеристика екстер'єру коней різних верхових порід залежно від їхнього використання / Г. О. Соколова, І. В. Мамчак // Сільський господар. — 2003. — № 1–2. — С. 20–21.
4. Бондаренко О. В. Використання оцінки спортивної роботоздатності в селекції коней української верхової породи / О. В. Бондаренко: автореф. канд. дис... — Харків, 2004. — 20 с.
5. Бондаренко О. В. Методика оцінки роботоздатності коней, що використовуються в класичних видах кінного спорту / О. В. Бондаренко // НТБ № 81 / ІТ УААН. — Харків, 2002. — С. 6–11.
6. Бондаренко О. В. Можливості прогнозування спортивної роботоздатності коней. / О. В. Бондаренко, Д. А. Волков // НТБ № 82 — ІТ УААН. — Харків, 2002. — С. 75–81.
7. Дорофеева Н. В. Испытания племенного молодняка спортивных пород. / Н. В. Дорофеева // Коневодство и конный спорт. — 2010. — № 2. — С. 20–22.

8. *Савина Р. Г.* Влияние параметров отбора по работоспособности на интенсивность селекции в чистокровной верховой породе лошадей: дисс. канд. с.-х. наук / Р. Г. Савина. — ВНИИ коневодства, 1989. — 151 с.
9. *Козловська М. О.* Розвиток племінного конярства на Дніпропетровщині. / М. О. Козловська // Пропозиція. — 2000. — № 12. — С. 83.
10. Ковальчук Н. А. Оцінка роботоздатності верхових коней залежно від типів вищої нервової діяльності / Н. А. Ковальчук, Г. О. Соколова // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. — Львів, 2011. — Т. 13, № 4 (50), Ч. 3. — С. 142–145.
11. Парфёнов В. А. Проблемы полукровного коннозаводства / В. А. Парфёнов // Коневодство и конный спорт 2005. — № 3. — С. 3–4.
12. *Пінчук В. О.* Сучасний стан та збереження біорізноманіття порід коней України / В. О. Пінчук // Агроекологічний журнал. — 2009. — № 1. — С. 53–57.
13. *Варнавский А.* Надежды сбудутся? / А. Варнавский // Золотой мустанг — 2009. — № 2. — С. 17–20.
14. *Гопка Б. М.* Нетрадиційне конярство / Б. М. Гопка, В. Д.Судай, В. Є. Скоцик — К.: Вища освіта, 2008. — 191 с.
15. *Рейд С.* Лошади / С. Рейд — М.: Астрель АСТ, 2002. — С. 14–48.

Рецензент — Л. І. Музика, к. с.-г. н., доцент, ЛНУВМ та БТ імені С. З. Гжицького.